

A decorative border with intricate floral and scrollwork patterns surrounds the page. At the top center, the title 'PLASZTIKUS HATÁS JOGOSULTSÁGÁRÓL' is written in a bold, serif font. To the left of the title is a large, stylized letter 'A' that is part of the decorative design, featuring ornate flourishes and a crown-like top. The background of the page is a light, warm yellow color.

PLASZTIKUS HATÁS JOGOSULTSÁGÁRÓL

Aki a fenti címben elrejtett kérdéshez hozzá akar szólni, valóságos darázs-fészekbe nyúl bele pusztá kézzel. – Az utóbbi évek szerte dúló nagy átalakulásaiban egyik áramlat, divat a másikat kergette az ólombetűk világában. Gutenberg gőgös utódai nem átalják ezeket az ő nagy, önhitt büszkeségükben irányoknak, stílusoknak nevezni. Pedig legtöbbje nem egyéb merő stílustalanságnál.

Mi is az a stílus tulajdonképpen? Nagyon nehéz azt megmagyarázni. Én az én gyöngye tollammal íveket írhatnék össze, a nélkül, hogy csak közel is férközhetnék ehhez a nagy, súlyos fogalomhoz. De azért megpróbálom, mert a továbbiakhoz szükségem van hozzá.

A szó maga, stílus, a régi római írószerszámot jelentette és úgy vitték át aztán az »írály«-ra, vagyis arra, *amit és ahogy* a szerzők írtak. Ez az összefüggés nagyon fontosnak látszik. Én úgy képelem, hogy ha valaki, egyes ember vagy egész generáció – akár iparos, akár művész, akár pedig iparművész – *becsületesen, őszintén és a saját érzése szerint igazul* használja fel munkája anyagát s eszközeit, abból *stílusnak* kell születnie. S ép ez a saját érzés szerinti, *egyéni* igazság adja meg a stílusoknak is az egyéni, a minden más stílusoktól elütő jelleget. Mert ez a *művészi* igazság minden népnél, minden egyes kis kottériában, sőt minden egyénnél más és más; ugyanazon népeknél és egyéneknél és idők múlásával is, mert az igazság csak addig érdekes, amíg keressük; ha megtaláltuk és ha megismertük, újakat kell keresni magunknak. – Messze vannak a mi, a szedőszekrények zugából elő-elősarjadozó gondolatocskáink – bár néha-néha eredeti és egyéni is akad köztük – attól, hogy stílusnak nevezhessük őket; s különösen messze vannak attól azok az apró divatok, melyek mostanában, egy pár év óta hullámzanak el a fejünk felett és amelyeken el-elringatódzik majdnem minden *öntudatos* mozgás nélkül az egész magyar nyomdászvilág, a nélkül, hogy észrevenné, hogy nem a kor izlésének oszcilláló mozgásával, hanem afféle »kormányozható« hullámokkal van dolga, amelyeket a nagy német betűöntődék több-kevesebb művészettel s izléssel, de kivétel nélkül nagy üzleti szellemmel igazgatnak. Nem tagadom, én magam is ott úszom a többiekkel, s pusztán azért nem szégyel-

lem magam, mert három ország nyomdászaival úszkálók együtt, s mert ott, ahol a lábunkhoz kötött kölönc, a fogyasztó közönség megengedi, megpróbálók a magam orra után menve, egy-egy kicsit elszakadni a nagy tömegtől. Mert hiába, mindnyájunk lábán ott ez a kölönc, csak az a baj, hogy kevesen vagyunk, akik a hátunkra vesszük, és úgy akarunk szabadulni tőle, hogy visszük őtet. A legtöbbször azonban nem a kölönc húzza, hanem ők húzzák a kölöncöt lefelé. Elég az hozzá, hogy a sokféle áramlat közt sokféle akad, de mindegyiknek megvannak a konzervatívabb alakjai, akik makacsul a sajátjukat hirdetik az egyesegyedül üdvöztetőnek.

En pedig? Közismert szerénységemnél fogva nem szégyellem elmondani, hogy már majd mindenütt megpróbálkoztam. Most pedig, a címben foglalt kérdésbe kapaszkodván bele, szembe állok egy kicsit a jelenleg szép hazánk nyomdáiban uralomra vergődni készülő új irány képviselőivel.

Tudniillik a legujabban egyedül megváltónak híresztelt új irány képviselői, a vonal kultuszát hivatván, a fenti kérdésre egy hirtelen és energikus nemmel felelnek.

Ennek az új iránynak Anglia a hazája, de ott is csak a kényszerűség volt a megteremtője. Régen, százötven-kétszáz évvel ezelőtt kezdődött ez a dolog, szép is volt akkor, amikor még nemes izlés irányította a *pusztán csak* a vonalra utalt Gutenberg-utód kezét. De aztán eltemette az egymást követő generációk más-más izlésének szemetje, és csak a nagy angol könyvművészek támasztották föl újra a fametszés nemes művészetével együtt. Hiszen az angolok közt született meg a preraphaelizmus is, amely én előttem a ködös Albion fiaiinak, akiket elfárasztott a rideg üzlet gondja, meg a kultura ezerféle mindennapi szentációja: örök vágyódása egy az övéknél naivabb, gyermeketeg korszak primitív élete után.

Nagy, hatalmas dolog a vonal. Sok művész szentelte már életét a vonal kultuszának és sokan lettek naggyá benne és általa. De egyre sem emlékszem közülük, aki *csak* vonalat rajzolt volna, aki élvezni tudta volna a vonalat, pusztán, egyedül, hogy úgy mondjam: meztelenül; úgy, mint ahogy Whistler a színben pusztán csak a színt élvezte. Mind, mind *kereste* a vonalat emberen, állaton, fűn, fán, földön, égen, és bámulta benne a természet művészetét.

De a vonal, egy egyenes, szaggatott, tört, vékony vagy vastag vonal nem mond magában semmit, néma addig, amíg bármilyen laza, bármily egyszerű csoportosításban is ábrázolni nem látszik valamit, s míg összehasonlításokra támaszkodó gyöngye agyunk rá nem vél ismerni benne valamire.

És mert az ábrázolás élvezhetőségének alapjai bizonyos, néha igen csekély, néha fokozottabb plasztikai képzetek, s mert a vonal tulajdonképpen nem más, mint a szemünk elé kerülő természeti formák és színek *képzelt* határa, világos, hogy az ábrázoló művészetekben – ide értve a nyomdászatot is – nem lehet más, mint határjelző szerepe, vagyis az egyes formák és színek elválasztása

és kiemelése, az ábrázolás síkjának tagolása. A természetben a formák határaiként jelentkeznek a vonal, mintegy *e formák rajzolja a vonalat*; a művész pedig – ép ellenkező szempontból indulva ki – a vonallal rajzolja a formát.

Természetes tehát ezek után, ha a címben foglalt kérdésre, amely az utóbbi években elhullámozott irányzatok fő ütközőpontja volt, s úgy látszik, az is marad: igennel felelek.

Az a vonal, amely eleve elzárkózik a plasztikus hatások keresése elől, vagyis nem ábrázol semmit, hanem pusztán mint vonal keres érvényesülést: *néma, értéktelen, üres, élvezhetetlen*. Világos tehát, hogy a vele felépített, és meztelen, üres voltára alapított munka érdektelen, s legfeljebb »eredeti«-nek, de semmiesetre művészi-nek nem mondható.

Ugy-e, e szerint tehát nem állna semmi sem útjában, hogy visszatérjünk oda, ahol ezelőtt huszonöt-harminc esztendővel voltunk, házak, tájképek *távlati* képével díszítve (?) nyomtatványainkat.

Dehogyan nem!

Útjában áll ennek az a fentebb emlegetett művészi becsületesség, amelyre szükség van ahhoz, hogy tisztességes, őszinte, »stílusos« munkát végezhesünk.

A szedésnek, tehát a nyomdászati síkdekorálás munkájának lehetőségét a négyzetes rendszer adja meg, amelynek a derékszög az alapja, és amely előre kizárja a távlatos ábrázolás lehetőségét.

A művészi becsületesség, a meggyőződés őszintesége szabja meg tehát azt a módot, amellyel összeegyeztethetjük az ábrázolás alapját képező plasztikai törekvéseket a technikai eszközök ezt akadályozó hiányosságáival.

S az eszközök ezen ellentétes törekvésein badarság volna kétségbe esnünk, mert a művészet nem egyéb, mint az eszme örök harca az anyaggal. S tulajdonképpen ezen ellentétes törekvések kiegyenlítése, közvetítő eszközök keresése az, ami a mi nagyon is anyaghoz kötött mesterségünkben a »művészet«.

Ilyen hatalmas kiegyenlítő, közvetítő, békítő eszközül ismerem én fel a mi esetünkben a színt.

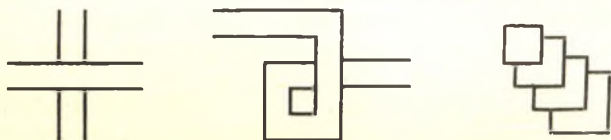
Távol álljon tőlem az, hogy föl akarjak csapni valamely divat, irányzat vagy – bánom is én – stílus vigécévé, vagy pláne hogy egy új irány megteremtőjének tüntessem fel magam. Csupán az igazságot – azt, amely nekem annak látszik – akarom hirdetni s ime, megpróbálok itt egy a saját praxisomból vett példával a magam igazának védelmére kelni.

Bemutatom az Évkönyv mellékletei közt egy munkám szedését kissé kicsinyítve, fekete levonatban s külön az egészet készen, teljesen színezve.

Tudom, hogy e munka sokaknak, különösen a fent hivatkozott angolos, vonalás modor híveinek, abszolúte nem fog tetszeni s ez, elvi álláspontjukat tekintve, természetes. De ép azért mutatom be színezetlenül is, hogy az ellenem esetleg felhangzó vád, az ósdiság vádja ellen megvédjem magam.

Ime az egyszínű levonaton világosan látható, hogy az minden plasztikus hatás célzatos elkerülésével készült. Megpróbáltam a munka készítésénél beható tényezők összeegyeztetésével a lehetőség szerint a plasztikus ábrázolás eszközeinek mellőzését.

Azért mondom, hogy a *lehetősegg szerint*, mert – erről már firkáltam a Grafikai Szemle hasábjain – egymást keresztező vonaloknál ez lehetetlen, mint azt az alábbi (abszolút nem távlatos, de nagyon plasztikus) példák mutatják:

Az egyszínű levonat tehát az ábrázolt tárgy pusztán szemantikus képét adja, amint ezt az építészek tervrajzain is látni.

Nem tartottam a szedés technikájával összeegyeztethetőnek a távlatos ábrázolást, de viszont ép e példa mutatja, hogy plasztikus hatás nélkül egy munka milyen üres, értelmetlen, unalmas lehet, s mert meggyőződésem szerint a plasztikus hatás mellőzhetetlen volt, igyekeztem azt a színekkel, azok valeurjeinek összehangolásával elérni. Azt hiszem, hogy el is értem.

Mindezekre pedig az új irány képviselői föltehetnék a kérdést, hogy szabad-e a nyomdásznak ilyen tárgyat választania és hogy egyszerűbb, pusztán vonalra szorítkozó díszítményezésnél nem lehetett volna-e teljesen kitérni a plasztikus hatás szükségessége elől. Erre pedig azt válaszolom, hogy igen, a nyomdásznak joga van díszítménye elemeit bárhonnán venni. Csak aztán a motívumot össze kell egyeztetni a kivitel technikájával. Hogy pedig pusztán a vonalra miért nem lehet szorítkozni, mindenki tudja, aki megpróbált már valamely nagyobb alakú, reprezentacionális munkát pusztán vonallal díszíteni. Az új irány puritánabb művelői még a legegyszerűbb hajlítást sem engedik meg, s így a szedőnek csupán a derékszög adta lehetőségek között kell maradnia.

S az eredmény? Egy nagy ív üres, sivár papiros, amely csupa unalom, csupa hidegség, semmiféle képzetét a szépnek a szemlélőben föl nem költi, s legjobb esetben a – B tabellához hasonlít.

Mielőtt valaki, aki e sorokat olvassa, állításomat túlzásnak minősítené, vegye kezébe az új irány termékeit, s ítéljen maga. Ezek a nyomtatványok valamennyien vagy olyanok, amilyeneknek festettem őket, vagy pedig a sima betűn és vonalon kívül más, bármily egyszerű ornamentumot tartalmaznak. Ez esetben igenis lehetnek szépek és művésziek, de ekkor megint csak az én igazamat bizonyítják, mert hiszen a legegyszerűbb ornamentumot sem lehet a nélkül megszerkeszteni, hogy bár akaratlanul is, plasztikai hatásokra ne számítanánk.

Kner Imre.